

HEMELTUIN ARNHEM

De Heemtuin Presikhaaf in Arnhem

In de Heemtuin Presikhaaf wandelt u door landschappen en levensgemeenschappen die representatief zijn voor de provincie Gelderland in het algemeen en de omgeving van Arnhem in het bijzonder. Op een oppervlakte van 2,3 hectare komt u naast enkele bostypen ook een rivierarm, een moeras, bloemrijke hooilanden, akkers en dijkvegetaties tegen.

Veldsalie

Ontstaan Heemtuin

Al in 1973 werd een plan geopperd om in Arnhem een instructieve tuin in te richten. Het moest een samenwerking worden tussen het IVN, schoolbiologen en gemeentelijke diensten. Als vestigingsplaats koos men voor een terrein bij de stadsboerderij Presikhaaf aan de Ruitenberglaan.

Het plan lag klaar, samen met een begroting maar helaas de gemeente had op dat moment andere prioriteiten en het project verdween in de kast.

Het duurde tot 1981 voordat Arnhem over een heemtuin beschikt maar dan wel een die de toets der kritiek kan doorstaan. Er zijn dertien landschapjes aangelegd die in Gelderland voorkomen, inclusief dijken met hun kenmerkende begroeiing.

Nu na ruim 25 jaar is de heemtuin een lust voor het oog met zijn akkertjes waarop oude gewassen staan of waar de roggelelie soms nog bloeit en wie kent niet de akker(on)kruiden als klapproos en korenbloem die ons aan vroegere zomers doen denken. Als laatste landschapselement is de ruine ontstaan, waarop kalkminnende planten zich zullen ontwikkelen.

Verder loopt er door de heemtuin een beek die ontspringt aan de andere kant van de spoorlijn en door middel van een kunstmatige onderdoorgang in de heemtuin uitkomt.

Deze beek is de levensader van de heemtuin, eigenlijk de rode draad waar zich de landschappen omheen kronkelen. De beek mond uit in een bospoel en vervolgens stroomt de beek in de grote vijver. Op de plek waar je de beek uit de heemtuin kunt zien verdwijnen heeft de beheerder een stuwteje gemaakt waardoor tussen oktober en april het water wordt gestuwd en er een heuse mini-uitwaard ontstaat met de begeleidende flora.

Vrouwkje boomblaauwtje

Het boomblaauwtje is een klein blauw vlindertje. Het mannetje is helemaal blauw. Het vrouwtje heeft zwarte randen langs haar blauw/bruine vleugels. Je kunt het boomblaauwtje makkelijk herkennen als je naar de onderkant van zijn vleugels kijkt. Deze zijn zilverwit met kleine zwarte stippen. Het boomblaauwtje vliegt van half april tot begin juni en weer in juli en augustus. Hij leeft in de winter als pop.

Spindotterbloem

Een zeldzame oeverplant welke slootkanten geel kan kleuren. De spindotterbloem bloeit vroeg in de lente en is alleen al om die reden aantrekkelijk. De bloemen zijn redelijk groot, tot 5 cm in doorsnede, en helder geel. De bladeren zijn donkergroen. Soms worden in augustus dotterbloemen aangetroffen welke voor de tweede keer bloeien. Dotterbloemen worden bestoven door vliegen, bijen en kevers. De rijpe vruchten blijven drijven, en zo wordt het zaad verplaatst. Dotterbloemen zijn licht giftig.

Kattenstaart

De kattenstaart is een oeverplant welke een opvallende manier van bloeien heeft, met mooie paarse bloemen aan een lange aar. De aren worden tot 2 meter hoog en zijn prachtig om te zien, de bloeitijd is gedurende de hele zomer. De stengels zijn vierkant.

Kattenstaart wordt ook in thee gebruikt, niet als kattenstaarthee maar wel in een mengsel, de traditionele Sterren mix bestaat voor een deel uit kattenstaartblad.

Echte koekoeksbloem

Dit is een van de meest karakteristieke plantjes die je in de vroege zomer in nat grasland aantreft. De kroon van de bloemen bestaat uit vijf 'rafelige' blaadjes, die meestal roze en een enkele keer wit zijn. De bloeitijd is van mei tot juli afhankelijk van de standplaats. Misschien is de naam koekoeksbloem ontleend aan het koekoeksspog, de witte schuimmassa's die de larven van de schuimcicade afscheide.

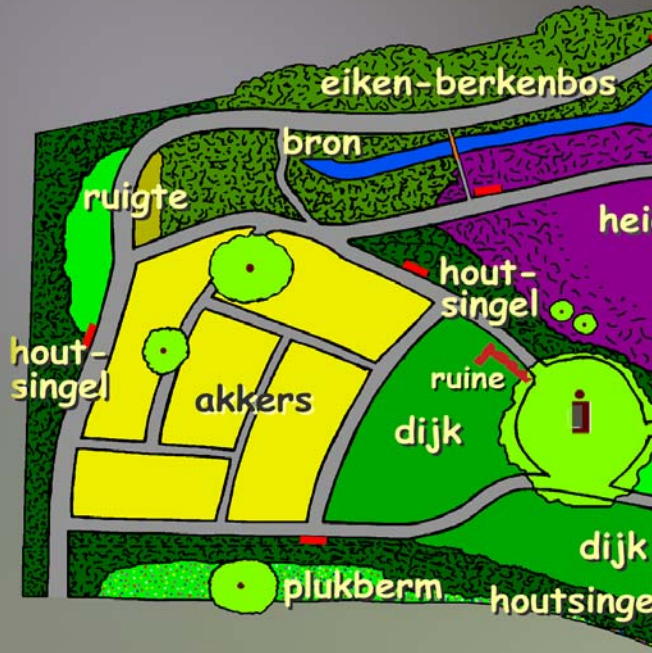

Een ruïne is een heel specifieke groeiplaats, geschikt voor planten die normaliter op rotsachtige bodems voorkomen. De planten wijken in onze streken uit naar stadsmuren, kademuren, putten en trottoirs. De ruïne verbeeldt het restant van oude bebouwing. In de vormgeving is gezorgd voor zoveel mogelijk reliëf - kleine kiertjes en randjes waarop muurvegetatie zich thuis voelt. Alle mogelijke oriëntaties komen voor: oost, west, zuid en noord. Op deze wijze zijn er extreem droge, hete en zonnige plekken, maar ook relatief vochtige, koele en schaduwrijke plekken - en alles daar tussenin.

De ingang van de Heemtuin Presikhaaf ligt tegenover de stadsboerderij Presikhaaf in Arnhem. De tuin is elke dag, behalve zaterdag, geopend van 9.00 tot 16.00 uur. De toegang is gratis. Voor vragen kunt u terecht bij Natuurcentrum Arnhem, Ruitenberglaan 4, in Arnhem. Inlichtingen 026 – 3775464 email, natuurcentrum@arnhem.nl.

Ingang

Op de akkers, staan gewassen zoals rogge, haver, gerst, aardappelen, boekweit en tabak. Gewassen die van oudsher in de omgeving van Arnhem werden verbouwd. De akkers worden bemest met ecologische mest en compost en er worden geen bestrijdingsmiddelen gebruikt. Typische akkeronkruiden als korenbloem, klapproos, groot spiegelklokje, gele ganzebloem, herik, kromhals en het zeldzame akkerleeuwenbekje krijgen door dit beheer weer een kans.

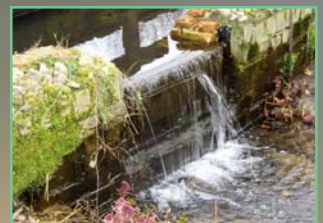
Heide vereist een schrale, zure zandbodem. Door de neerslag van stikstof, afkomstig van ondermeer de uitlaatgassen van het stadsverkeer, krijgen je de bodem niet arm genoeg. Met als gevolg het oprukken van het pijpenstrootje. Op de heemtuin gebeurt dus eigenlijk precies hetzelfde als op onze heidevelden. Het streven is nu een klein centraal heideveldje in stand te houden met daarom heen een strook met pijpenstrootje. In deze delen staan ook de jeneverbessen, de gaspeldoorns en bremstruiken.

De ijsvogel bezoekt soms de Heemtuin het is een zeer opvallende vogel die zowel aan de lichaamsbouw, de kleur en het gedrag gemakkelijk te herkennen is. Kleine visjes vormen het belangrijkste voedsel en de ijsvogel komt dan ook vooral voor in de buurt van helder, visrijk water. De vogel jaagt vanaf een post boven het water of biddend in de lucht en stort zich vervolgens loodrecht naar beneden om recht boven een vis het water in te duiken. De ijsvogel vliegt doorgaans in een rechte lijn snel en laag over het water.

Het eerder genoemde stuwte. Tussen oktober en april is de stuw in de beek geplaatst en daardoor wordt de dynamiek van een Gelderse uiterwaard nagebootst. Een klein deel van de Heemtuin staat daardoor in de winter onder water. Het gevolg is een begroeiing die houdt van een vochtige voedselrijke bodem. In de zomer trekt dit deel van de Heemtuin veel insecten.

Gewone zwavelkopjes

Dood hout leeft, het wordt in eerste instantie afgebroken door schimmels. Paddenstoelen en zwammen zijn eigenlijk de voortplantingsorganen (vruchten) van deze schimmels. Door dood hout in de natuur te laten creëer je meer diversiteit in het bos. De paddenstoelen op de afbeelding zijn gewone zwavelkopjes, deze paddenstoel behoort tot de plaatjeszwammen. Hij komt het meest voor op stronken van loofbomen en is giftig.

Waterlelie

Prachtige waterplanten met grote hartvormige drijfbladeren en opzienbarende bloemen. De waterlelie groeit met een wortelstok in de modderbodem, in het voorjaar komen daar de bladeren aan. In het begin opgerold en onder water, daarna drijvend op de oppervlakte. De bloemen zijn bij mooi weer te zien en gaan s' nachts dicht. Deze plant kan ook in meters diep water groeien dankzij de lange wortelstokken. De bloeiperiode is vanaf midden juli tot het einde van de zomer maar er zijn veel uitzonderingen.

De salomonszegel

Dit is een overblijvende en schaduwminnende plant. Deze plant groeit het beste in een schaduwrijke omgeving. De bladeren zijn sterk waterafstotend en daardoor prachtig na een regenbui. De naam salomonszegel dankt de plant aan littekens die bloeistengels uit voorgaande jaren achterlaten op de wortelstok, ze zijn te zien als kleine ingedrukte kringen op die wortelstok. De plant komt algemeen voor in Nederland langs randen van bossen. Salomonszegel bloeit in mei-juni

Groot hoefblad

Dit is een forse oeverplant met mooie grote bladeren. Om deze reden is groot hoefblad ideaal bij vijvers. Vroeg in het voorjaar bloeit Groot Hoefblad met grote roze bloemen op lange aren. De naam stamt waarschijnlijk af van de vorm van het blad, als je een afgesneden blad omgekeerd op de grond plaatst dan lijkt het op een paardenhoef. Ook reserveert deze plant het opgevangen regenwater voor zichzelf door zijn bladvorm en een kanaaltje in de stengel die het water naar de voet van de plant laat stromen.

Water

De Heemtuin Arnhem is een van de weinige heemtuinen die over een natuurlijke waterloop beschikt. Het water komt onder het spoor door en vormt in de Heemtuin een traag stromende bosbeek. Een tweede beek vanaf Regina Pacis voegt zich bij de al aanwezige beek. Aan de andere zijde stroomt het water onder de weg door in de vijvers van park Presikhaaf. In het water leven salamander, kikkers, padden en vissen. In het riet dat de waterpartij omzoomd wordt zomers een pad gemaakt waar aan weerszijden fraaie oeverplanten bloeien.

Winterpanorama

Ook in de winter is de Heemtuin geopend. In de verstilde natuur kun je helemaal tot rust komen. Het stuwteje dat in het najaar geplaatst is, zorgt voor een mini-uiteraard zodat er voedzaam slib wordt afgezet. Dit proces vindt ook plaats in het Gelderse rivierengebied. Vroeg in de winter is een waarneming van een ijsvogel boven de beek geen uitzondering. Als er sneeuw ligt zijn de sporen van allerlei dieren te volgen. Vele doorkijkjes zorgen ook voor een boeiend landschap.

Kleine maagdenpalm

Het is niet zoals de naam doet vermoeden een echte palm. Wel is het een groenblijvende heester, waarvan onderdelen gebruikt kunnen worden als medicijn. De plant heeft kleine eivormige bladeren. De bloemen zijn wit of blauw en bloeien van januari tot half mei. De kleine maagdenpalm krijgt uitlopers die wel een halve meter lang kan worden. Hij groeit goed in de schaduw, maar ook op zonnige plekken. Toch staat hij het liefst op een voedselrijke kleigrond.

Oranjetipje

Een kleine dagvlinder, waarvan het mannetje opvalt door de oranje vlek op de vleugel. Het oranjetipje is al vroeg in het voorjaar actief. Dit vlindertje heeft een relatie met de kruisbloemigen, een plantenfamilie waartoe bijvoorbeeld de pinksterbloem en de Judaspenning behoort. Het oranjetipje luidt in onze streken het begin van de zomer in.

Gelderse roos

Hij groeit in bosranden en houtwallen op vochtige zandige of venige bodems op veel plaatsen in Nederland, maar is ook veel in parken en plantsoenen aangeplant. In de herfst groeien uit de bloemen grote knalrode sappige bessen. Op een of andere manier houden weinig vogels van de bitter smakende bessen. Misschien is dat ook de reden dat de struik vaak tot ver in de winter bessen draagt.

Groene kikker

Deze kikker leeft grotendeels in het water. Groene kikkers leven in groepen en zijn overdag actief. Ze houden erg van de zon. Alleen mannetjes hebben kwaakblazen. Er zijn drie soorten groene kikkers: de kleine groene kikker, de grote groene kikker en de middelste groene kikker. De grote groene kikker vindt je in het noorden en westen van het land, bij ons in de buurt is het vaak de middelste of soms de kleine groene kikker.

Waterjuffer

Een insect dat veel overeenkomst vertoont met een libel. Een lang, dun achterlijf, voor- en achtervleugels gelijk van vorm en in rust opgevouwen boven het achterlijf, en wijd uiteen staande ogen. Echte libellen rusten met horizontaal uitgespreide vleugels. Libellen en juffers vliegen van april tot en met oktober. Bij uitzondering worden ze buiten deze periode gezien. Een van de eerste juffers in het voorjaar is de Vuurjuffer.

Colofon

De folder is tot stand gekomen met medewerking van Het Natuurcentrum Arnhem. Initiatiefnemer: E. Graefenhain. De lay-out is verzorgd door H. Heskamp. IVN-Heemtuinwerkgroepcoördinator per 1-1-2014: W. Meyer-Steenbergen.

Informatie:

www.ivn.nl/afdeling/arnhem

www.natuurcentrumarnhem.nl

Arnhem, © 15 januari 2014, 2de herziene uitgave.